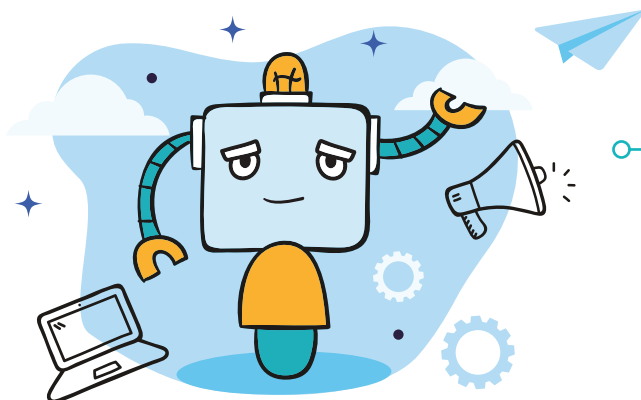

Komunikacja i wysyłanie sygnałów

Zagadnienia informatyczne

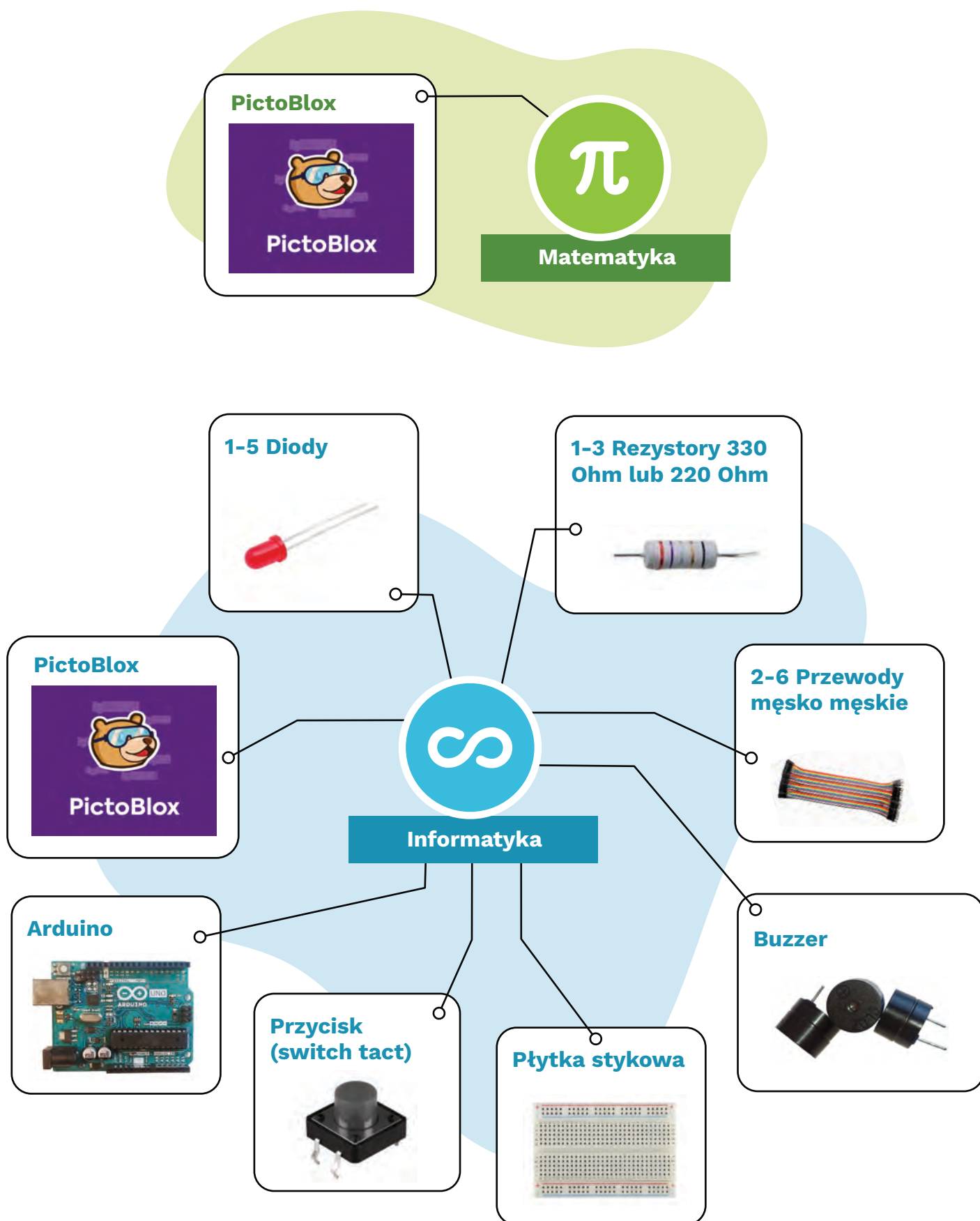
W tej części uczniowie uczą się, jak Arduino generuje dźwięk - poznają działanie buzzera, częstotliwości i sterowanie pinami cyfrowymi. Wprowadzany jest PWM jako metoda płynnego sterowania sygnałem. Pracując w Pictoblox, uczniowie tworzą krótkie tony i sekwencje, uczą się różnicy między sygnałem impulsowym a ciągłym oraz testują, jak komputer koduje i odtwarza komunikaty.

Zagadnienia matematyczne

Część matematyczna skupia się na opisie czasu, rytmu i ułamkach. Uczniowie analizują jednostki czasu w kodzie Morse'a, budują proporcje między krótkimi i długimi sygnałami oraz przeliczają długości elementów komunikatu. Następnie przechodzą do muzyki - pracują z wartościami nutowymi traktowanymi jak ułamki i badają, jak takt tworzy spójny podział czasu.

Co będzie potrzebne do module 2?

Poznajemy świat Arduino:

Przesyłanie komunikatów cyfrowych

Komunikacja cyfrowa I PWM

Arduino zbudowane jest z **pinów**, czyli wyprowadzeń, które można programować – możemy na nich **włączyć** lub **wyłączyć** napięcie, a więc otworzyć lub zamknąć przepływ prądu.

Do tego celu służą piny oznaczone literą **D (Digital)**.

Rysunek 9
Arduino i piny cyfrowe (Digital) od 0 do 13.

Wśród nich znajdują się również piny opisane jako **PWM**. Potrafią one nie tylko włączać lub wyłączać napięcie, ale także **regulować jego natężenie**. Dzięki temu możemy sterować sygnałem nie **tylko w trybie 0 lub 1**, ale w sposób **płynny**, np. rozjaśniać diodę lub zmieniać ton dźwięku.

W kontekście dźwięków oznacza to, że możemy nie tylko włączać lub wyłączać buzzer, ale też **sterować częstotliwością** generowanego dźwięku — sprawiając, że będzie on wysoki (piskliwy) lub niski (buczący).

Buzzer

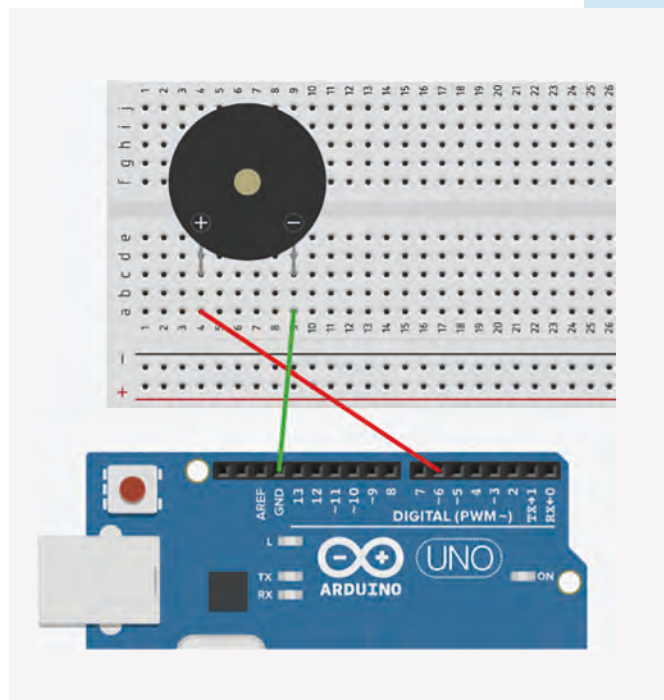
Do generowania dźwięków wykorzystamy buzzer. Jest on – podobnie jak dioda – spolaryzowany, co oznacza, że należy zwrócić uwagę, gdzie jest „+”, a gdzie „-”.

Nie trzeba jednak podłączać do niego dodatkowego rezystora, ponieważ ma go wbudowanego w środku.

Zadanie 1

Zagraj dźwięk

Schemat 7
Połączenie buzzera z Arduino

Sprzęt:

- **Arduino**
- **Przewody męsko-męskie**
- **Płytki stykowej**
- **Buzzer** (brzęczyk)

Krok po kroku: Podłączenie

1. Wykonaj połączenie według schematu 7
2. Buzzer podobnie jak dioda jest spolaryzowany, czyli zwróć uwagę na + i – (GND)
3. D6 to pin cyfrowy z modulowanym (PWM) czyli płynnym podawaniem napięcia na wyjście.
4. Podłącz Arduino z komputerem za pomocą kabla USB

Krok po kroku: Pictoblox

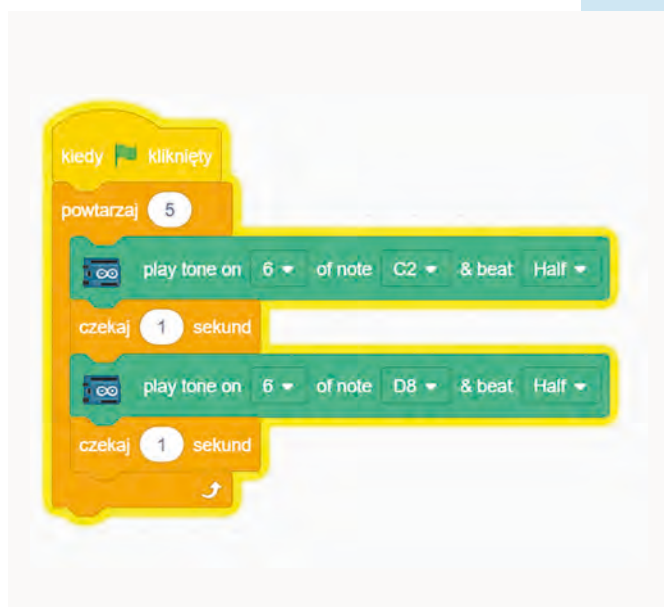
1. Uruchom pictoblox
2. Wybierz tryb blozkowy
3. Połącz programowo z Arduino za pomocą przycisku connect i kliknij port
4. Wgraj gotowy program Lekcja2zadanie1.sb3
5. Kliknij ikonę zielonej flagi aby uruchomić skrypt

→ Wskazówki i porady

- Możesz połączyć Arduino bezpośrednio z buzzerem wykorzystując przewody męsko-żeńskie.
- Możesz skorzystać z innego wyjścia cyfrowego PWM ale pamiętaj, że to wyjścia sterowane programowo i w skrypcie byłaby potrzebna zmiany wartości.
- Rezystor nie jest potrzebny ponieważ buzzer ma go wbudowanego.

Pytania i dalsze eksperymenty

- Co się stanie, jeśli w pętli “powtarzaj” zamiast 5 wstawimy 1 lub 10?
- Co się stanie, jeśli zmienimy nutę C2 na C6?
- Jaką funkcję pełni bloczek „czekaj 1 sekundę”?
- Co się stanie gdy liczbę przy „play tone on” zmienimy z 6 na 5
- Zaobserwuj różnicę w odtwarzanych dźwiękach gdy jedną z nut będzie miała wartość „Quarter” czyli ćwierć nuta.
- Zaobserwuj co się stanie gdy zasłonisz palcem otwór przy buzzerze.

Rysunek 10
Kod programu odtwarzający dwie nuty
w 1 sekundowych odstępach czasu

Zadanie 2

Zagraj gamę – do re
mi fa sol la si do

W muzyce dźwięki tworzą uporządkowany ciąg zwany **gamą**.

Najprostsza to gama **C-dur**, która składa się z następujących dźwięków: C4 – do, D4 – re, E4 – mi, F4 – fa, G4 – sol, A4 – la, B4 – si i na końcu C5 do (wyżej o oktawę).

Każdy kolejny dźwięk ma wyższą częstotliwość, czyli brzmi wyżej.

Sprzęt:

- Ten same co w ćwiczeniu 1

Krok po kroku: Podłączenie

1. Takie samo jak w ćwiczeniu 1

Krok po kroku: Pictoblox

1. Twoim zadaniem będzie samodzielne napisanie programu, w razie trudności możesz obejrzeć film [xxxnazwafilmuxxxx](#)
2. Aby dobrze napisać program przyjrzyj się budowie bloczka odpowiedzialnego za odegranie nuty – Rysunek 16
3. Otwórz nowy projekt w Pictoblox
4. Użyj blok kodu „play tone on pin [6] for [czas] [nuty]” wpisz kolejno nuty: C4, D4, E4, F4, G4, A4, B4, C5.
5. Każda nuta to osobny bloczek
6. Po każdej nucie dodaj bloczek „czekaj 0.2 sekundy”

Rysunek 11
Budowa bloczku kodu odpowiadającego
za odtwarzanie nut

7. Uruchom skrypt i posłuchaj efektu, w razie błędów popraw kod

Wskazówki i porady

- Jeśli kod składa się z dużej liczby podobnych blozków możesz kliknąć prawym klawiszem na pierwszy bloczek z grupy i wybrać opcję “Duplikuj”.
- Jeśli jest za głośno przystoń palcem otwór buzzera lub zaklej go taśmą.

SOS w kodzie Morse’a

Reguły komunikacji – kodowanie

Ludzie od dawna stosują różne sposoby przekazywania informacji za pomocą kodów. Jednym z najbardziej znanych jest kod Morse’a, w którym litery i cyfry zastąpiono krótkimi i długimi sygnałami (kropkami i kreskami). Aby taki system działał, musimy przyjąć jednoznaczne zasady, czyli klucz kodowania.

W przypadku kodu Morse’a ważne są sygnały i ich długość trwania oraz odstępy pomiędzy sygnałami (przerwy w nadawaniu).

Element kodu	Znaczenie	Czas trwania
• (kropka) ●	krótki sygnał	1 jednostka czasu ●
– (kreska) —	długi sygnał	3 jednostka czasu —
przerwa między sygnałami w literze	przerwa	1 jednostka czasu —
przerwa między literami	przerwa	3 jednostka czasu —
przerwa między słowami	przerwa	7 jednostka czasu —

Tabela 2
Elementy kodu alfabetu Morse’a ich znaczenie i czas trwania

S to 3 kropki, 0 to 3 kreski.

Zaprogramuj Arduino, wyślij sygnał SOS*

- Podstawowy
- Rezystor do diody
- Buzzer
- Dioda

- Schemat 8**
Połączenie buzera i diody. Posłuży do nadawania kodów Morse'a za pomocą dźwięku i światła.

- Zaprogramuj literę S – wyślij trzy razy kropka, z poprawnymi odstępami.
- Zaprogramuj literę O – wyślij trzy razy kreska, z poprawnymi odstępami.
- Nadaj SOS: S – O – S.
- Pin D6 zasila jednocześnie buzzer i diodę, dlatego usłyszysz dźwięk i zapaloną diodę jednocześnie.

Odkrywamy matematykę: Ułamki i proporcje w dźwiękach

Alfabet Morse’a jest wykorzystywany w sytuacjach zagrożenia życia lub komunikacji pomiędzy statkami w przypadku awarii innych metod przekazywania informacji.

Kiedyś natomiast był podstawowym systemem przekazywania informacji poprzez telegraf. Jeszcze kilkadziesiąt lat temu, można było wypełnić na pocztę kartkę z krótkim tekstem, który następnie był kodowany i wysyłany linią telegraficzną w postaci krótkich i długich sygnałów — właśnie w kodzie Morse’a!

Usługi telegramu ostatecznie przestały być obsługiwane przez Poczta Polską w 2018 roku. Były to kosztowne usługi. Nadawca musiał umiejętnie dobrać słowa, tak by komunikat był jak najkrótszy a jednocześnie precyzyjny i zrozumiały.

Pytanie do przemyślenia

Czy ważne jest w obecnych czasach aby wypowiadać się zwięźle i precyzyjnie?

Czy znasz takie przykłady, z codziennego życia, w których precyzja i zwięzły tekst są kluczowe w komunikacji a każdy kolejny komunikat generuje dodatkowe koszty?

→ Wskazówka dla nauczyciela

Uczniowie obliczają, jak długo trwa nadanie wybranych słów w alfabecie Morse'a, wykorzystując program Pictoblox i układ z buzzerem oraz diodą LED. Porównują wyniki dla różnych wartości zmiennej `jednostka_czasu`, aby zrozumieć zależność proporcjonalną między czasem trwania sygnału a długością jednostki czasu. Bazowa wartość `jednostka_czasu` wynosi 0.25. Dla uproszczenia obliczeń można ją wydłużyć do wartości 1 lub 0.5.

Zadanie 1

Ile czasu zajmie nadanie liter alfabetu Morse'a

Tabela 3 została już wypełniona wybranymi danymi, zobacz jak zbudowane są wybrane litery alfabetu Morse'a i wypełnij puste komórki wskazanych liter:

Wskazówki i instrukcja

1. `Jednostka_czasu`
– (domyślna wartość 0,25 sekundy)
2. Kropka (·) trwa $1 \times \text{jednostka\_czasu}$.
3. Kreska (–) trwa $3 \times \text{jednostka\_czasu}$.
4. Przerwa między sygnałami w literze
= $1 \times \text{jednostka\_czasu}$.
5. Przerwa między literami
= $3 \times \text{jednostka\_czasu}$.

- Rozpisz każdą literę jako sumę ułamków zwykłych o mianowniku = 4, jeśli litera składa się z kilku sygnałów, to uwzględnij także przerwy pomiędzy sygnałami.
- Porównaj czas trwania każdej litery względem A. Jaka jest proporcja każdej z liter w stosunku do A.

Litera	Kod Morse'a	Jednostki	Suma jednostek liter	Czas w ułamkach zwykłych (1 jednostka = $\frac{1}{4}$ sekundy)	Czas w sekundach (ułamek dziesiętny)	Proporcja względem A
A	• –	1 + 1 + 3		$\frac{1}{4} + \frac{1}{4} + \frac{3}{4}$		1
M	– –	3 + 1 + 3		$\frac{3}{4} + \frac{1}{4} + \frac{3}{4}$	1.75	
T	–	3	7	$\frac{3}{4}$		
D	– • •					1.8
B	– • • •					
P	• – – •					

Tabela 3
Wybrane litery alfabetu Morse'a rozbite na części składowe

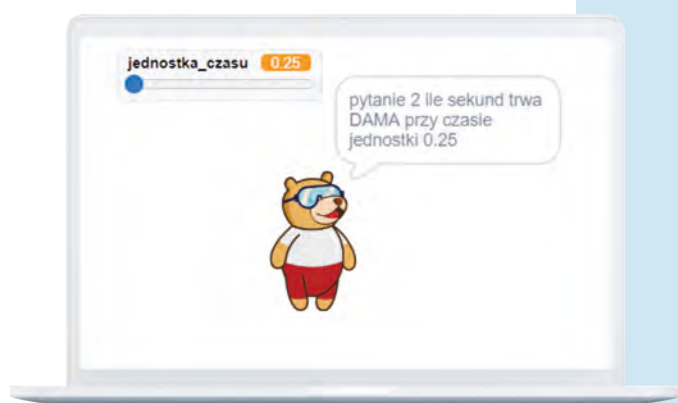

Zadanie 2

Ile czasu zajmie nadanie słów alfabetu Morse'a?

Zadanie polega na obliczaniu czasu trwania prostych słów zakodowanych alfabetem Morse'a. Słowa podawane są w oknie Pictoblox.

Ćwiczenie nie wykorzystuje układów arduino, wymaga uruchomienia skryptu lekcja2zadanie2.sb3

Rysunek 13
Widok uruchomionego skryptu do ćwiczenia2

Wskazówka

Do sprawnego obliczenia czasu trwania słów, wykorzystaj wartości z kolumny “suma jednostek liter” z tabeli 3 poprzedniego ćwiczenia.

W przypadku trudności w wykonaniu zadania obejrzyj film lekcja2film2.mp4 od 4min45sekundy

słowo = suma jednostek liter + 3 · (liczba liter - 1)

Notatki do obliczeń

Matematyka w rytmie muzyki – co to za melodia?

Muzyka, podobnie jak matematyka, opiera się na proporcjach i ułamkach. Dźwięki różnią się długością, ale wszystkie da się porównać względem jednej całości. W muzyce tą całością jest cała nuta, którą przyjmujemy za 1 jednostkę czasu. Poniżej widzimy pięciolinię z zapisem nutowym. Każdy z tych znaków skrywa pewną wartość.

Cała nuta								
Półnuta								
Ćwierćnuta								
Ósemka								

Rysunek 14
Długości nut i ich analogia do ułamków.

Rysunek 15
Zapis nutowy pierwszego analizowanego utworu

Powyższy zapis nutowy podzielony jest na 4 części nazywane taktami. Takt to fragment muzyki, w którym mieści się określona ilość jednostek rytmicznych. Na początku zapisu (po kluczu wiolinowym) widzimy oznaczenie 4/4.

To znaczy:

- górna 4 → w jednym takcie mieszczą się 4 ćwierćnuty.
- dolna 4 → ćwierćnuta jest podstawową jednostką rytmu,

Każdy takt to pełna jednostka muzyczna, na którą składają się ułamkowe nuty.

1. W pierwszym takcie są dwie półnuty
2. W drugim takcie pojawia się ćwierćnuta z kropką, ósemka i dwie ćwierćnuty
3. W trzecim takcie są 4 ćwierćnuty
4. W czwartym takcie 4 ósemki i dwie ćwierćnuty

Ćwierćnuta z kropką

W drugim takcie pojawił się specyficzny zapis – nuta z kropką. Kropka wydłuża nutę o połowę jej wartości.

$$\frac{1}{4} + \frac{1}{4} \cdot \frac{1}{2} = \frac{3}{8}$$

Takt 1

$$\frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$$

Takt 2

$$\frac{3}{8} + \frac{1}{8} + \frac{1}{4} + \frac{1}{4} = 1$$

Takt 1

$$\frac{1}{4} + \frac{1}{4} + \frac{1}{4} + \frac{1}{4} = 1$$

Takt 2

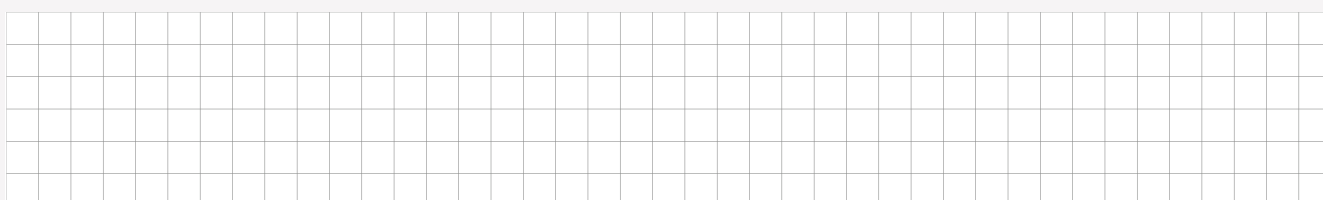
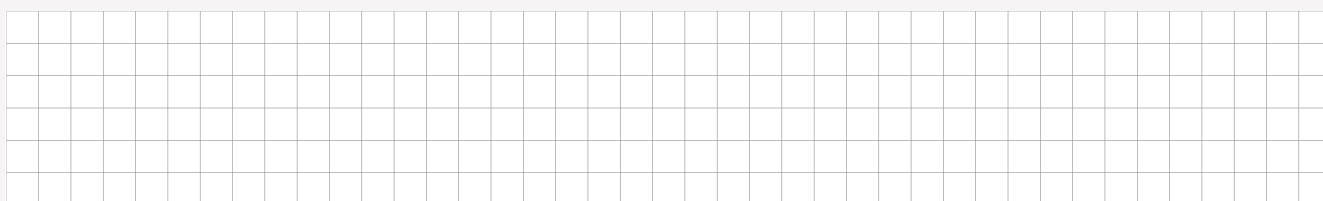
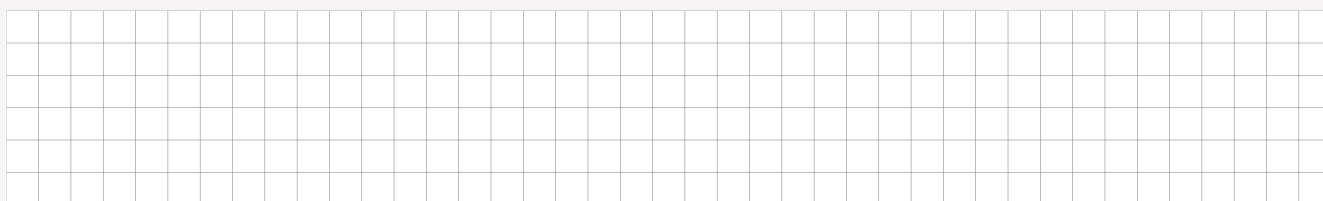
$$\frac{1}{8} + \frac{1}{8} + \frac{1}{8} + \frac{1}{8} + \frac{1}{4} + \frac{1}{4} = 1$$

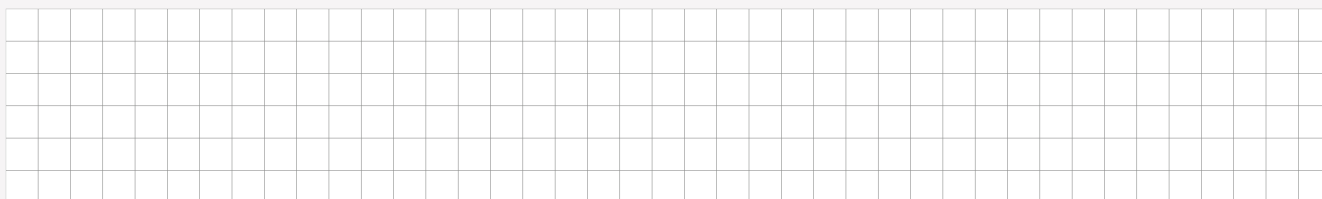
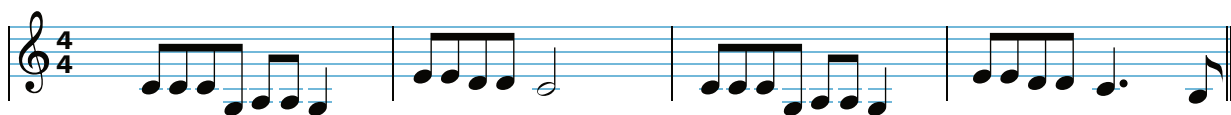

Sprawdź czy suma ułamków w taktach daje 1.

Zadanie 3

Przedstaw każdy z taktów jako sumę ułamków.

Zadanie 4

Odtwórz zakodowany utwór, co to za melodia?

Ćwiczenie ma na celu zapoznanie się z kodem odpowiedzialnym za odgrywanie muzyki a w szczególności zapoznaniem się jak ułamki zwykłe z poprzednich ćwiczeń zapisywane są tutaj w postaci dziesiętnej.

Krok po kroku: Pictoblox

- Otwórz program **lekcja2zadanie4**. Jest tam zakodowany pierwszy utwór.
- Przyjrzyj się blozkom odgrywającym odpowiednie nuty.
  - Każdej liczbie** odpowiada położenie nuty na pięciolinii, po kliknięciu w tę liczbę zobaczysz także **zapis literowy nut np 67 to G**.
- Zaobserwuj jak zapisywane są długości trwania nut na format ułamka dziesiętnego.
  - Np ćwierćnuta = 0.25**.

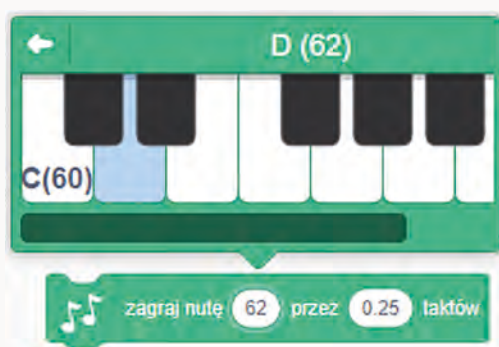
Rysunek 16
Zaprogramowany kodem blozkowym pierwszy utwór

- 4. Lekcja2zadanie4** to pierwszy utwór. Odegraj utwór I na podstawie 4 taktów zgadnij, co to za piosenka?
- 5. Lekcja2zadanie4b** to drugi utwór. Odegraj utwór I na podstawie 4 taktów zgadnij, co to za piosenka?

Zadanie 5

Zakoduj muzykę*

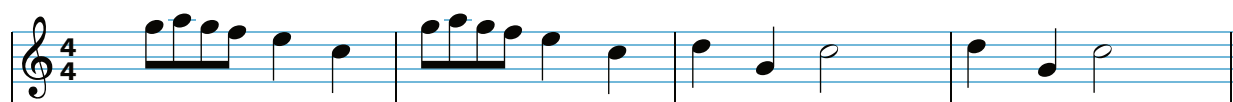
Rysunek 17
Bloczek kodu zagraj nutę z wyświetleniem literowej nazwy nut

Twoim zadaniem jest zakodować 3 i 4 utwór. Możesz do tego celu zaadoptować któryś z istniejących programów (lekcja2zadanie4 lub lekcja2zadanie4b).

Pamiętaj aby dostosować ilość blocków do ilości nut, uwzględnij także ich wartości oraz czas trwania zapisane w postaci ułamka dziesiętnego.

W przypadku trudności zobacz film lekcja2film1.mp4 od 2minuty50sekundy.

Zapis nut utworu 3

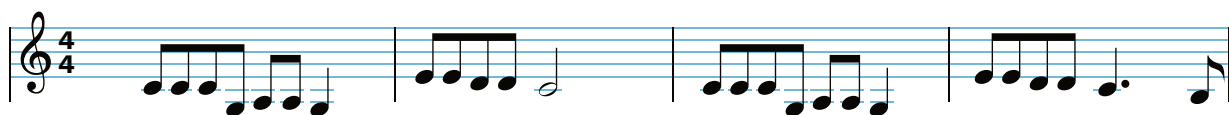
takt 1
G A G F E C

takt 2
G A G F E C

takt 3
D G C

takt 4
D G C

Zapis nut **utworu 4**

takt 1
C C C G A A G

takt 2
E E D D C

takt 3
C C C G A A G

takt 4
E E D D C G

Po odpowiednim zakodowaniu dźwięku odegraj muzykę i spróbuj zgadnąć co to za utwory?

